

VRTNAR.

List s podobami za šolsko vrtnarstvo, vrtnarstvo sploh
in za sadjarstvo.

Št. 1.

V Ljubljani, 15. januarija 1888.

Letnik I.—6

Kaj hočemo?

Z novim listom stopamo danes prvič pred slovenski svet. Kaj da hočemo z „Vrtnarjem“, povedano je kmalu. Pospeševati hočemo vse stroke vrtnarstva, zlasti pa sadjarstvo, zelenjadarstvo in cvetličarstvo. Današnji slabi časi zahtevajo od našega kmeta, da skuša z večo delavnostjo, in silnejšim naporom svojih moči dobivati večih dohodkov od zemljišča svojega. K takim intenzivnejšim strokam kmetijstva štejemo vrtnarstvo. Koliko smo pa za stali Slovenci v vrtnarstvu mimo drugih narodov, in koliko dohodkov nam odhaj, radi tega! Zatorej na noge in popravimo zamudo! V našem majhnem listu hočemo pomagati z besedami, gg. učitelje pa prosimo, da pomagajo z dejanjem. Šolskim vrtnarjem je sicer namenjen naš list, a zato vender lahko rabi tudi vsakemu drugemu, ki se bavi z vrtnarstvom. Saj vzoren šolski vrt ne sme biti nič drugega, nego vzgled primernega vrtnarstva svojemu kraju. Šolski vrt se loči od domačega vrta le glede razdelitve, ki je zavisna od namena vrtovega. Šolski vrt je namenjen pouku, domač vrt pa domačim potrebam. Posamezne stroke vrtnarstva je pa opravljati enako po vseh vrtilih, seveda se je ravnati po krajevnih razmerah.

Podpisana družba je naredila začetek z majhnim listom, ako pa dobi sčasoma želene vsestranske podpore, potem ni dvomiti, da stori korak naprej ter da bode še več žrtvovala za kmetijsko stroko, o katere neizmerni važnosti je prepričana.

C. kr. kmetijska družba kranjska.

Kmetu pomoči!

Dan danes čujemo pogoste tožbe, da kmet ne more izhajati. Več davkov ima in več družih potreb nego jih je imel pred 50imi leti. A dohodki njegovi niso ne le rasli s potrebami nego manjšali so se. Le pomislimo, da je bila pšenica včasih po 10 gold. hekl. in čez, a danes še po 6 gold. ni več. Lepe krave je naš kmet prodajal po 100—140 gold. Danes dobiš že jako lepo kravo za 60 gold. Poleg tega pa naš kmet nič bolje ne obdeluje zemlje svoje, in govedarstvo je skoraj na isti nizki stopinji, na kateri je bilo pred 100 leti. Ni torej čuda, da se godi slabo kmetu.

Zato so mu pa jeli pomagati: slavna vlada, deželni zastopi, društva in posamezniki. A dostikrat vsa podpora nič ne izda: kakor kaplja vode izgine v morji potreb. In bati se je, da se bode tako godilo še dolgo, ker ne pomagamo kmetu po dobro premišljenem načrtu. A če si ga naredimo, mo-

ramo iz njega izključiti skoraj vse velike eksperimente, vzprejeti pa vanj vse male. Pomisliti moramo, da je naš kmet proti koroškemu ali štajarskemu vender le pritlikavec, ki se leto za letom trudi v potu svojega obraza, a si komaj ohrani življenje. Naš kmet more na pr. s stroji le malo delati, a še za te male stroje nima denarja. Če mu hočemo torej v resnici pomagati, moramo paziti, da mu ta pomoč ne bo predraga, in pa da jo bode kmalu občutil. Same dobre besede malo izdajo. Podprte morajo biti s praktičnimi vzgledi, ker je kmet toliko nezaupen proti vsemu novemu, da bode verjel le dejanskim dokazom. A dostikrat bode pa še proti tem imel dokaj vsaj navidezno utemeljenih premislekov.

Med temi, ki morejo kmetu izdatno pomagati, gotovo je ljudska šola. Žalibog, da še danes tega ne uvažajo odločujoči faktorji! Še danes prezirajo ljudje resnico, da sta duhovnik in učitelj najgotovješa pospešitelja duševnega in telesnega razvoja narodovega. Le pomisliti treba malo, koliko ta dva lahko dosežeta z živo svojo besedo in z dobrim vzgledom! Treba ima le podloge, veliko moralne in nekaj materialne podpore, in svet se bode čudil lepim uspehom njenega delovanja.

Toda, če hočemo kaj doseči, moramo delo deliti. Za splošno oboljšavanje kmetijstva naj bi skrbele podružnice c. kr. kmetijske družbe itd., posebno pa še veliki posestniki, katerih čaka tu še jako obilno obče koristnega dela. A ljudska šola naj bi pa bila središče vsega umnega sadjarstva v občini. Predaleč bi zašel, če bi hotel dokazovati korist sadjarstva. Ne bom razpravljaj, kako bodo še naši potomci vozili sadje v tovarne, ki ga bodo prirejale za različno rabo. Pravim le toliko, da bi umno sadjarstvo lahko vsakemu kmetu zaleglo za najmanj $\frac{1}{3}$ stroškov.

In to ni mala reč! Da bode pa šola mogla biti središče umnega sadjarstva v občini, mora imeti vrt in drevesnico. Oboje je ne izmerne važnosti ne le v gospodarskem, nego tudi še v pedagogičnem oziru. Ta sta jej desna in leva roka. Brez teh bi torej ne smela nobena biti. In šolske oblasti naj bi nikdar ne dovolile zidati šole na takem mestu, kjer ne bi mogla imeti vsaj 4 are velicega vrta. Šolski vrt ima namen učencem in odraslim ljudem kazati umno oskrbovanje zelenjadi, pritlikavecev in cvetic. Drevesnica pa mora oskrbovati lepa visoka debela primernih sort, nekaj namiznega, a največ pa gospodarskega sadja za mošt in sušilo vsej občini. Težka je ta naloga, a krasna; rešitev pa ni težavna. Le nekoliko rosne volje in blazega potrpljenja je treba, in tista vsotica denarja se nam ne sme smiliti. Saj se bode sijajno obrestovala. In pa saj velja: kmetu pomoči!

Janko Žirovnik.

Vzgoja divjakov iz semena.

Za vzgojo sadnega drevja rabimo podloge (divjake), na katere cepimo potem žlahtno sadno vrsto. Lepo žlahtno drevo moremo vzgojiti le tedaj, ako je cepljeno na dobro podlogo. Dobre podloge pa dobimo, ako ravnamo pravilno, kadar jih vzgajamo. Podloge vzgojujemo na razne načine, najnavadnejše pa iz semena. S semenom pomnožujemo jabolčne, hruškove, češnjeve, čespljeve in druge divjake.

Divjake vzgajaj iz semena le na dobri zemlji. Na slabi zemlji ne poplača se ti trud, dobiš tudi le slabih, stariških podlog. Ako imaš slabo zemljo, rajši kupi potrebnih podlog.

Sadno seme sej pozno jeseni. Zemljo prekoplji dobro in sej peške ali koščice v vrste. Vrste naj bodo po 20 do 25 cm. narazen. Ne sej pregloboko, največ do 5 cm. globoko. Kolikor drobnejše je seme, toliko plitveje ga sej. Zgodaj

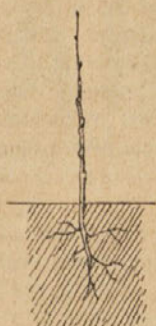
spomladi, kadar ven pribodejo rastlinice, varuj jih hudega opoldanjskega solnca, ravno tako hudega mraza. Ohraniš jih pa, ako pokrivaš grede z igličastim vejevjem.

Ako si primoran peške sejati spomladi, naj pa nekaj tednov prej kalé. Vzemi lonec ali majhen zaboj ter shrani v njem sadno seme, namešano z vlažnim peskom. Posodo postavi

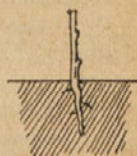

Podoba 1.

Podoba 2.

Podoba 3.

Podoba 4.

na primerno toplo mesto, najbolje v toplo klet. Kadar so kali 2 do 3 mm. dolge (glej podobe 1. in 2.), čas je, da spraviš seme v zemljo. Glej, da opraviš vsa ta opravila ob pravem času!

Mlade divjake oplevaj pridno vse leto in, ako treba, prilivaj jim tudi. Konec prvega leta so črešnjevi in čespljevi divjaki uže godni za drevsnico. Jabolčni in hruškovi divjaki pa še niso godni. Jabolčni in hruškovi divjaki, ki so vzrasli iz semena, prvič so še preslabotni, drugič pa naredo le eno močno t. j. srčno korenino. Dobra jabolčna ali hruškova podloga imej pa veliko stranskih korenin. Stranske korenine dobimo, ako presadimo enoletne divjake. Enoleten divjak ti kaže podoba 3. Divjake presajaj tako le: Odloči na vrtu primeren prostor in presadi semkaj divjake v vrste. Vrste naj bodo 20 do 25 cm., divjaki v vrsti pa preko 10 cm. narazen. Predno pa vsadiš divjak, skrajšaj mu korenino za dobro polovico in ravno tako tudi vrh. (Glej podobo 4.). Divjak vsadi tako globoko, kakor je rasel poprej. Ko so divjaki vsajeni, pa jim dobro prilij. Presajaj spomladi, predno drevje brsti. Med letom varuj divjake plevela. Na prav dobri zemlji je konec teža leta (t. j. drugega, odkar smo sejali) divjak uže goden za drevsnico.

Podoba 5.

Na slabši zemlji naj pa raste še eno leto, ter okopavaj in plevi zemljo. Presajenemu divjaku razrastejo se korenine, in postane vsled tega izvrstna podloga (glej podobo 5.). Vrtnarji imenujejo tako presajanje tudi „pikovanje“ in presajene rastline „pikovane rastline“.

Deset pravil kako drevje rezati.

1. Čvrsto zdvavje drevesno zavisno je največ od enakomerne razdelitve soka na vse veje.
2. Drevesna starost in zdravje zavisna sta največ od vednega ravnotežja med vejami in koreninami.
3. Sok sili kolikor mogoče navpik, od korenin proti vejam; soka je torej največ v vejah, ki kvišku rastejo, pri tem pa poševno rastoče veje škodo trpijo.
4. Sok naredi na kratko rezanem lesu daljše poganike, kot pa na dolgo rezanem.

5. Sok skuša teči vedno proti koncu veje ali mladike, zato pa zadnji pop bolj zažene kot stranski.

6. Ako eno vejo ali mladiko odrežemo okoristijo se s tem sokom, ki bi imel priti v odrezano vejo ali mladiko, druge veje in mladike.

7. Veje, v katere priteka mnogo soka, delajo največ lesa pa malo sadja, ako pa malo soka vanje priteka, delajo pa veliko sadja in malo lesa.

8. Kolikor bolj je kroženje soka ovirano, temveč se naredi sadja.

9. Vsaka veja, kateri poganjke odstranimo ali odščipljemo, naredi z obilico soka svojega, ker ne more delati lesnih poganjkov, veliko množico rodnihih vejic in rodnega popja.

10. Kolikor bolj silimo drevo roditi, toliko bolj ga slabimo; kolikor več na njim lesa vzgojujemo, toliko bolj ga krepimo.

Raznotere vrtnarske reči.

Rastlina, ki kaže vreme. Kakor sporoča uradni list češkega c. kr. kulturnega sveta, poslal je kulturnemu svetu kemik Jos. Novak v Protivinu knjižico, ki uči o neki novi rastlini, katera kaže uže 48 ur poprej, kakšno bude vreme. Ta rastlina je bila dosedaj nepoznana, a je jako lepa cvetoča tropična evetica. Vreme kaže neki čudovito natanko. Nova rastlina pa ne trpi solčnih žarkov, in mora imeti vedno 18° R. toplote, zato treba, da je vedno v posodi, ki je nalašč za njo prirejena. Ta posoda je tako izdelana, da krasi vsako sobo.

Znamke (etikete), na katere pišeme imena vrstam sadnega drevja ali drugih vrtnih rastlin, naredimo najceneje tako le: Iz mehkega lesa, ki se rad lepo in ravno kolje, napravi gladke deščice, ki so po 5—10 cm. dolge, 1—2 cm. široke, ter po kake 2 mm. debele. Ako hočeš znamko vtakniti v zemljo, zaostri jo na eni strani, ako jo pa hočeš obesiti na drevo, naredi po enem konci primerne zareze. Na znamko piši z mehkim svinčnikom. Predno pa bodeš pisal, namaži znamko z belo ali rumeno oljnato barvo in sicer le toliko, da je barvo komaj poznati. Maži pa s prstom. Na mokro barvo zapiši potem ime. O znamkah druge vrste hočemo govoriti ob priliki.

Mravlje na sadnem drevju so toliko časa koristne, dokler so na njem listne ušice. Ako pa teh ni več, in ako po drevju uže zori sadje, potem pa škodujejo mravlje. Ubraniš se jih pa, ako namažeš deblo blizu tal nekaj centimetrov na široko z lanenim oljem in sajami. Mravlje ne prekoračijo nikdar namazanega okoliša.

Kako gosence pregnati. Vrtnarski list „Flora“ piše: Izvrsten pri pomoček, s katerim preženeš gosence, je zmes, ki jo narediš iz 20 litrov vode in 150 gramov goluna. S to vodo škropi rastline.

Gospodom čitateljem „Vrtnarja“.

Uredništvo „Vrtnarjevo“ bode rado dajalo svéte o vrtnarskih rečeh ter drage volje odgovarjalo na vprašanja, katera mu bodo pošiljali naročniki „Vrtnarjevi“, oziroma „Kmetovalčevi“. Ker je pa „Vrtnarjev“ prostor le pičlo odmerjen, odgovarjali bodemo v „Kmetovalci“, katerega ima itak vsak naročnik „Vrtnarjev“. Zlasti smo pa pripravljene šolskim vrtnarjem v vseh rečeh toliko ustrezati, kolikor sploh dopuščajo naše skromne moči.

Uredništvo.

Založba c. kr. kmetijske družbe kranjske

Odgovorni urednik Gustav Pirc.

Tisk J. Blaznikovih naslednikov.